

«نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی»

سال نهم - شماره ۳۶ - زمستان ۱۳۹۵

ص. ص. ۳۰-۱۳

ارزیابی تجربه‌های زیسته معلمان و دانش‌آموزان درباره نقش اثر موجی کودکان رهبر در محیط کلاس

مینا کام‌فر^۱

مصطفی شیخ‌زاده^{۲*}

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۸/۱۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۵/۰۴/۲۲

چکیده

اثر موجی در کودکان رهبر به انتقال انرژی از این کودکان به سایر کودکان که باعث دگرگونی در آن‌ها می‌گردد، اطلاق می‌شود. هدف تحقیق، ارزیابی تجربه‌های زیسته معلمان و دانش‌آموزان در مورد اثر موجی کودکان رهبر بر سایر دانش‌آموزان هست. این مطالعه یک پژوهش کیفی به روش پدیدارشناسانه هست. جامعه آماری شامل معلمان و دانش‌آموزان پایه پنجم هست که نمونه‌گیری به صورت هدفمند به تعداد ۶ معلم با دامنه سنی ۲۸ تا ۵۴ سال و سابقه تدریس ۶ تا ۳۵ سال و تعداد ۱۵ دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی ناحیه یک شهر ارومیه انجام گرفت. ابزار پژوهش عبارت از مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش هفت مرحله‌ای کلایزی (روش رده‌ای) انجام گرفت. تم‌های اصلی با استفاده از مصاحبه استخراج و مقایسه شد. تم‌های اولیه عبارت از کشف خصوصیات کودکان رهبر و عوامل تأثیر گذار بود و در مرحله بعدی تم‌های: برتری، اعتماد به نفس، احساس مسئولیت، توانایی برنامه‌ریزی، خلاقیت، پایداری در نظر، تبعیت و هم‌دلی اعلام گردید. با توجه به مفاهیم استخراج شده از تجارب زیسته معلمان و دانش‌آموزان می‌توان نتیجه گرفت که کودکان رهبر بر قلب‌ها حکم می‌رانند، شور بیا می‌کنند، خلاق و آرمان‌گرا هستند، انگیزه می‌بخشند و همه را در جهت چشم‌انداز بسیج می‌کنند. سایر دانش‌آموزان چون ایده‌ها و احساسات نهفته خود را در آن‌ها می‌بینند، سعی می‌کنند تا از روی میل و اشتیاق از این کودکان رهبر تبعیت نمایند؛ بنابراین می‌توان از تأثیر این کودکان در سایر دانش‌آموزان در جهت بهبود امر آموزش و کمک در جهت مشکلات مدرسه و همکاری با معلمان در امور مربوط به مدرسه استفاده نمود.

واژگان کلیدی: تجربه زیسته، پدیدارشناسی، اثر موجی کودکان رهبر، پژوهش کیفی و دوره ابتدایی

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد گروه علوم تربیتی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران

۲- * عضو هیئت‌علمی گروه علوم تربیتی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران (نویسنده مسئول)

The Assessment of the Lived Experiences of Teachers and Students about the Role of the Ripple Effect of Leader Children in the Classroom

Mina Komfar
Mostafa Sheikhzadeh

Date of receipt: 2015.11.04
Date of acceptance: 2016.07.12

The ripple effect of leader children refers to the transfer of energy from these children to other children, which leads to change in them. The aim of study was to assess the lived experiences of teachers and students about the ripple effect of leader children on other students. It was a qualitative study with phenomenological method. The purposeful sampling was carried out to choose six teachers within the age range of 28 to 54 and teaching experience of 6 to 35 years, and 15 fifth grade primary school students in the district 1 of Urmia. The instrument used was semi-structured interviews. The data was analyzed using the seven - stage Colaizzi method. The main themes were extracted through interviews and compared. The primary themes were exploring the characteristics of leader children and effecting factors, and in the next stages the following themes were found: arrogant self-confidence, sense of responsibility, ability to plan, creativity, reliability, obedience and empathy. According to the concepts extracted from the lived experience of teachers and students, it can be concluded that leader children dominate the hearts, are living, creative, and idealistic, motivate others and give them incentives toward the target. Since other students find their hidden ideas and feelings in them, they try to willingly obey these leader children. Therefore, it seems possible to use this effect of leader children on other children in order to improve education and help teachers solve educational problems at school.

Keywords: Lived experience, phenomenology, Ripple Effect of leader's Children, qualitative research and primary school.

مقدمه

با وجود تأکید بر واژه رهبری در بسیاری از زمینه‌ها، یک فهم مشترک درباره واژه رهبری وجود ندارد و افراد مختلف دیدگاه‌های گوناگونی درباره آن ارائه می‌کنند (گتالز و سرنسون^۱، ۲۰۰۷). مرییان در طی سال‌ها رهبری را به شکل‌های متفاوتی تعریف نموده‌اند. بعضی آن را به‌عنوان یک صفت ذاتی، بعضی دیگر به‌عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها و یا رفتارها و بعضی به‌عنوان یک فرآیند و یا روابط می‌دانند (نورث هاوس^۲، ۲۰۰۷). رهبری عبارت است از توانایی در اعمال نفوذ بر گروه و سوق دادن آن‌ها به هدف‌های موردنظر است (اعرابی و پارسیان، ۱۳۸۹: ۲۱۸). نقش کودکان رهبر، وقتی بیشتر احساس می‌شود که در محیط کلاس سایر دانش‌آموزان با مسائل، مشکلات، فشارهای داخلی یا خارجی مواجه گردند. چه خوب است که در دوران کودکی این خصیصه شناسایی شود، چراکه در هنگام تهدیدها، مجموعه در جستجوی رهبر یا رهبرانی خواهند بود که به دلیل داشتن شجاعت، تخصص و دانش، اعتمادبه‌نفس یا هر چیز دیگری، قادر باشند آن مجموعه را در مقابل تهدیدها منسجم و امیدوار کنند و موانع را از سر راه آن‌ها برای رسیدن به اهداف خود بردارند. چنین افرادی در شرایطی این‌چنین سر از رهبری درخواهند آورد.

واژه "لیدر^۳" در لغت به معنای رهبر، پیشوا، فرمانده، سرور و سرکرده است؛ و "لیدر شیپ^۴" نیز به معنی رهبری، توانایی رهبری و مقام رهبری است. (آریان پور، ۱۳۸۵: ۱۲۹۲). سایدن برگ و سنودسکی^۵ "رهبر را عضو گروهی دانسته‌اند که بیش از هر کس بر اعضای دیگر گروه نفوذ دارد" (پارسا، ۱۳۸۳: ۳۰۹). رهبری هم فرآیندی است که تعاریف مختلفی برای آن گفته شده و جامع‌ترین آن‌ها تعریفی است که روان‌شناسان اجتماعی ارائه نموده‌اند: «رهبری عبارت از فرآیندی است که به‌وسیله آن یکی از اعضای گروه (رهبر گروه) بر سایر اعضای گروه تأثیر می‌گذارد و این تأثیر در جهت دستیابی به اهداف ویژه گروه است.» (آقا یوسفی، ۱۳۸۸: ۴۹۳).

چون کودکان در دوره دوم بیشتر وقت خود را در بازی و ورزش با همسالان صرف می‌کنند، آن‌هایی که قوی‌تر و برتر از سایر کودکان عضو باشند شانس بیشتری برای انتخاب شدن به‌عنوان رهبر گروه را دارند. البته کودکان رهبر علاوه بر مهارت در بازی و ورزش باید صفات شخصیتی ویژه‌ای مانند جوانمردی، همکاری، بخشندگی و صداقت نیز برخوردار باشند. برخلاف دوره قبل کودکانی که در این دوره در رهبری خود از موضع سلطه‌طلبی و اقتدار با کودکان دیگر برخورد کنند به‌زودی نقش خود را از دست می‌دهند؛ زیرا که در این دوره کودکان از ریاست‌طلبی و قدرت‌طلبی همسالانشان به‌شدت می‌رنجند و این ویژگی را در همسالانشان تأیید نمی‌کنند. اگر رهبر گروه نقش خود را به‌گونه‌ای ایفا کند

1- Goethals & Sorenson

2- Northouse

3- Leader

4- Leadership

5- Saydenbrg and Synvdvsky

که نیازهای کودکان دیگر ارضا شود یک رهبر همیشگی و باثبات به وجود خواهد آمد. این ثبات در رهبری، کودکان رهبر را قادر می‌سازد تا در مورد توانایی‌های خویش اعتمادبه‌نفس زیادی داشته باشند. هنگامی که رهبر گروه نیازهای اعضای گروه را برآورده نسازد به‌زودی جای خود را به یک رهبر جدید و بهتر خواهد داد (سیف و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۷۹-۲۷۸).

دوره کودکی دوم از ۷-۶ سالگی شروع می‌شود و تا قبل از مرحله بلوغ جسمی فرد (۱۲-۱۱ سالگی) ادامه دارد. ابتدا و انتهای این دوره با تحولات و شرایط جدیدی همراه است که تا اندازه زیادی بر شخصیت کودک و سازوکارهای اجتماعی او اثر می‌گذارد. ابتدای این دوره برای بیشتر کودکان با ورود به مدرسه آغاز می‌شود. معمولاً این تغییر در ابتدا، اکثر کودکان را دچار نوعی عدم تعادل کرده و سازگاری آن‌ها با نیازها و انتظارات جدید، با دشواری همراه می‌شود و از لحاظ عاطفی دچار آشفتگی می‌شوند. ورود به مدرسه و کلاس کودک را آماده می‌سازد تا به‌سرعت تغییراتی در نگرش‌ها و ارزش‌ها و رفتار خود ایجاد کند. (سیف و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۳۵).

مسئله اصلی پژوهش حاضر بررسی مقایسه‌ای تجربه زیسته معلمان و دانش‌آموزان درباره نقش اثر موجی کودکان رهبر در محیط کلاس در دانش‌آموزان سال پنجم ابتدایی هست. شناسایی کودکان رهبر برای به حرکت درآوردن گروه و هدایت و رهبری سایر کودکان در شرایطی خاص نظیر یک بحران می‌تواند مطلوب باشد تا سایر کودکان از اینان الگوپذیری داشته باشند و تحت تأثیر رفتارهای این کودکان قرار بگیرند و از آن‌ها پیروی کنند. سؤال‌های تحقیقی از معلمان و دانش‌آموزان درباره تجربیات زیسته آن‌ها به در دو بخش زیر هست:

الف- از نظر معلمان

- ۱- نگرش عاطفی کودکان رهبر نسبت به سایر دانش‌آموزان کلاس چگونه است؟
- ۲- شبیه‌سازی رفتار سایر دانش‌آموزان از کودکان رهبر کلاس چگونه است؟
- ۳- تأثیرپذیری سایر دانش‌آموزان از کودکان رهبر چگونه است؟
- ۴- نگرش عاطفی سایر دانش‌آموزان نسبت به کودکان رهبر چگونه است؟
- ۵- تأثیرپذیری کودکان رهبر از سایر دانش‌آموزان چگونه است؟
- ۶- احساس شما درباره کودکان رهبر در کلاس چگونه است؟
- ۷- چه ویژگی بارز کودک رهبر توجه شما را جلب می‌کند؟

ب- سؤالات فرعی مربوط به سؤال ۲

از نظر دانش‌آموزان

- ۱- نوع بازی موردعلاقه کودکان رهبر نسبت به کودکان عادی چیست؟
- ۲- نوع ورزش موردعلاقه کودکان رهبر نسبت به کودکان عادی چیست؟
- ۳- نوع فعالیت هنری موردعلاقه کودکان رهبر نسبت به کودکان عادی چگونه است؟
- ۴- دروس موردعلاقه کودکان رهبر نسبت به کودکان عادی کدامند؟
- ۵- نوع فعالیت ذهنی موردعلاقه کودکان رهبر نسبت به کودکان عادی چگونه است؟
- ۶- کتاب‌های موردعلاقه کودکان رهبر نسبت به کودکان عادی کدامند؟
- ۷- ویژگی کودک رهبر نسبت به شما چگونه است؟

ج- مقایسه دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان در مورد اثر موجی کودکان رهبر بر روی سایر دانش‌آموزان:

دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان در مورد اثر موجی کودکان رهبر بر روی سایر دانش‌آموزان دارای چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی است؟

مبانی نظری و عملی تحقیق

تحقیق‌های زیادی درباره رهبری به‌عنوان نتیجه تجربیات مدرسه‌ای منتشر شده است، اما پژوهش‌های کمی درباره درک دانش‌آموزان درباره مفهوم رهبری انجام گرفته است. دانستن اینکه دانش‌آموزان رهبری را دارای چه ویژگی‌هایی می‌دانند باعث می‌شود که برنامه‌های متناسبی در این مورد آماده و ارائه گردد. دانستن علایق آن‌ها باعث جذب دانش‌آموزان به این برنامه‌ها می‌شود (کومیوز^۱ و همکاران، ۲۰۱۱). آلبریتون^۲ و همکاران (۲۰۰۸) معتقد است که تعریف رهبری همان ویژگی‌هایی است که مردم مشاهده می‌کنند؛ بنابراین با توجه به اینکه موضوع موردنظر در دسترس و در ارتباط مستقیم با دانش‌آموزان مورد مطالعه در مدرسه هست برای گردآوری اطلاعات از روش پدیدارشناسی استفاده خواهد شد. اصطلاح پدیدارشناسی از یک لغت یونانی که به معنای نشان دادن، دیده شدن و ظاهر شدن هست، مشتق شده است. پدیدارشناسی، اساساً مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است لذا این پرسش را مطرح می‌سازد که تجربه زیسته چه نوع تجربه‌ای است؟ زیرا پدیدارشناسی می‌کوشد معانی را آن‌چنانکه در زندگی روزمره زیسته می‌شوند، آشکار نماید. جهان زندگی همان تجربه‌ای است که بدون تفکر ارادی و بدون متوسل

1- Komives
2- Albritton

شدن به طبقه‌بندی کردن یا مفهوم‌سازی، حاصل می‌شود و معمولاً شامل آن چیزهایی است که مسلم دانسته می‌شوند یا آن چیزهایی که متداول هستند. (شریفی، کمالی و چابک، ۱۳۹۳: ۳۳).

بین رهبری و دانش افراد باید ارتباط پویایی وجود داشته باشد. این ارتباط از راه تشویق، برانگیختن استنباط‌ها و نگرش‌های افراد برای کسب دانش صورت می‌گیرد (نیک بخت، سیادت، هویدا و مقدم، ۱۳۸۹). بلک و هازون^۱ (۱۹۹۰) در مورد کودکان رهبر می‌نویسد که دختران دوست دارند در فعالیت‌های همبازیان خود حضور داشته باشند و در فعالیت‌های مشارکت جویانه شرکت کنند از سوی دیگر پسران بیشتر دوست دارند تا ایده‌های خود را برای بازی مطرح کرده و دنبال کنند. بازی پسران بیشتر با تغییرات فوری موضوع، سازماندهی مجدد و مکرر قسمت‌های بازی و به‌طور کلی با تعامل اجتماعی پراکنده همراه است و در نتیجه تفاوت در ماهیت تعاملات اجتماعی جنسیتی مورد مشاهده است.

گروه دیگری از محققان در دانشگاه میشیگان تحت هدایت رنسیلیسکر^۲ مطالعاتی را ترتیب دادند تا به یک الگوی رفتار رهبری از دیدگاه فراگیران برسند که حاصل آن عملکرد و اثربخشی گروهی باشد. در این مطالعه دو دسته رفتار کارگرا و کارمندگرا شناسایی شدند. در رفتار کارگرا، رهبر توجه خود را به کار زبردستان معطوف می‌کند و روش‌های انجام کار را تشریح کرده و هدفش اثربخشی در انجام وظایف هست. در رفتار کارمندگرا، رهبر علاقه‌مند است که یک گروه کاری متحد را به وجود بیاورد و اطمینان حاصل کند که کارکنان از انجام وظایف خود راضی هستند و توجه اصلی رهبر به رفاه کارکنان معطوف است. (پارسیان و علی، ۱۳۸۹: ۲۲۲-۲۲۱).

در سال ۱۹۳۹، گروهی از پژوهشگران زیر نظر کِرت لَوین روان‌شناس معروف به تعیین و تعریف سبک‌های مختلف رهبری پرداختند. با وجودی که پژوهش‌های بعدی، انواع مشخص‌تری از رهبری را تعیین نموده‌اند اما این مطالعه اولیه بسیار تاثیرگذار بوده است. در پژوهش لَوین سه سبک عمده رهبری شناسایی شده است. در این مطالعه، تعدادی از دانش‌آموزان به سه گروه تقسیم شدند. یک گروه به شیوه قدرت‌طلبانه، گروه دیگر به شیوه دموکراتیک و گروه سوم به شیوه آزادمنشانه رهبری می‌شد. سپس به دانش‌آموزان پروژه‌های هنری و کاردستی داده شد و رفتار آن‌ها در پاسخ به سبک‌های مختلف رهبری مشاهده گردید (گلشن فومنی، ۱۳۸۹: ۱۶۸-۱۶۶).

پژوهش دیگری به بررسی دیدگاه‌های دانش‌آموزان رهبر از دیدگاه دانش‌آموزان دبیرستانی پرداخته است (هابر^۳، ۲۰۱۲). این پژوهش در گام نهایی دیدگاه دانش‌آموزان را در سه گروه معین نموده است: تفاوت مثبت، هدف مشترک و تکلیف محوری. دیدگاه تفاوت مثبت شامل رهبری برای خوبی بیشتر، مراقبت در مورد جامعه بزرگ‌تر، و یا تحت تأثیر قرار چیزی فراتر از گروه و یا فردی خاص است. موضوع هدف مشترک شامل به رسمیت شناختن یک هدف مشترک و یا هدف در یک گروه است. موضوع تکلیف

1-Black, B., & Hazen, N.L. (1990).

2- Ransilisker

3 Haber

محوری شامل انجام یک هدف (مشترک نیست)، عمل، درگیر شدن در یک کار، پله، و در نظر گرفتن ابتکار عمل...

روش تحقیق

این مطالعه از نظر هدف، بنیادی و از نظر شیوه پژوهش کیفی هست. برای ادبیات موضوع از روش توصیفی و برای گردآوری داده‌ها از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است. در تحقیق حاضر با توجه به هدف‌های پژوهش، روش پدیدارشناسی^۱ به‌عنوان روش پژوهش انتخاب شده است. در روش پدیدارشناسی تجربیات، برداشت‌ها و احساسات افراد مورد مطالعه قرار می‌گیرد. برخلاف تحقیقات کمی که هدف عمومیت بخشیدن یافته‌ها به جامعه‌ای که نمونه از آن انتخاب شده نیست، بلکه هدف فهم پدیده مورد نظر است. (برنز، گراو، ۲۰۰۷).

نمونه‌گیری با حداکثر تنوع از نوع نمونه‌گیری تئوریک یا مبتنی بر هدف است. در این نوع نمونه‌گیری پژوهشگران تلاش نمودند تا به‌صورت هدف‌دار، بر مبنای اینکه چه نوع اطلاعات خاصی در پی یافته‌های اولیه پژوهش مورد نیاز است، نمونه‌ها را انتخاب نماید. اشباع داده‌ها، تعیین‌کننده حجم نمونه در پژوهش پدیدارشناسی است. بدین‌صورت که هنگام تحلیل داده‌ها، دسته‌بندی مفاهیم کامل و ارتباط بین دسته‌بندی‌ها به‌خوبی معین شده، کدهای جدیدی از تحلیل داده‌ها استخراج نمی‌شود و مصاحبه‌ها، تا زمان به اشباع رسیدن داده‌ها ادامه پیدا نمود. در مطالعات کیفی، تکرار اطلاعات قبلی نشانه کفایت حجم نمونه است و این اشباع حاصل شده تا حد زیادی وابسته به تجربه محقق دارد. از این‌رو حجم نمونه را مترادف با اشباع داده‌ها در نظر گرفته شده و در این روش به افراد نمونه، مورد پژوهش اطلاق نمی‌شود بلکه به افراد نمونه، شرکت‌کننده مطلع، یا همکار گفته می‌شود (امامی سیگارودی، ۱۳۹۱). در این پژوهش به تعداد شش نفر آموزگار و ۱۵ نفر دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی ناحیه ی یک شهر ارومیه به‌عنوان نمونه تحقیق استفاده گردید. حجم نمونه مترادف با اشباع داده‌ها هست و نمونه‌گیری هدفمند هست. پژوهشگر با مصاحبه از والدین و دانش‌آموزان مؤلفه‌های دانش‌آموزان رهبر را مورد مطالعه قرار دادند.

برای تأمین روایی و پایایی مطالعه از روش ارزیابی لینکولن و گوبا استفاده گردید که معادل روایی و پایایی در تحقیقات کمی است. بدین منظور و بر پایه این روش چهار معیار موثق بودن و اعتبار (باورپذیری)، انتقال‌پذیری، اطمینان‌پذیری و تأییدپذیری جهت ارزیابی در نظر گرفته شد (لینکلن و گوبا، ۱۹۸۵). اعتبار ابزار به این شکل انجام گرفت که پژوهشگر با صرف زمان کافی از دو کدگذار جهت کسب اطمینان از یکسانی دیدگاه کدگذاران استفاده گردید. همچنین از دو همکار متخصص در رشته علوم تربیتی برای کدگذاری جهت کسب اطمینان از یکسانی دیدگاه کمک گرفته شد. برای حصول اطمینان از انتقال‌پذیری یافته‌های پژوهشی سه متخصص که در پژوهش مشارکت نداشتند در مورد یافته‌های

1- Phenomenology
2- Lincoln & Guba

پژوهش مورد مشورت قرار گرفت. در همه ی مراحل کار و به منظور ایجاد اطمینان پذیری، جزئیات پژوهش و یادداشت برداری‌ها و کدگذاری ثبت و ضبط شد. برای تایید روایی، سوالات توسط سه نفر از اساتید متخصص در رشته علوم تربیتی و برنامه ریزی درسی مورد بررسی و تایید قرار گرفت و سپس از روش تایید پذیری و مقبولیت برای تعیین پایایی استفاده گردید. به این صورت که تمام جزئیات بروی کاغذ یادداشت برداری و صورت الکترونیک در سی دی ضبط گردید و در آخر برای تایید باور پذیری تعدادی از مصاحبه‌های کد بندی شده به مشارکت کننده ها عودت داده شد و با تایید آن‌ها یافته‌ها معتبر گردید.

پژوهشگر در راستای تجزیه و تحلیل داده‌ها، به خلق معانی به‌طور پویا از مواد خام پرداخته است و در این راستا از روش هفت مرحله‌ای کلایزی استفاده شده است که این مراحل به ترتیب عبارت‌اند از:

- ۱- وظیفه اولیه پژوهشگران خواندن تمام توصیف‌های و شرح‌های والدین و دانش‌آموزان درباره کودکان رهبر جهت هم احساس شدن با شرکت کنندگان به منظور درک آن‌ها بوده است.
- ۲- پژوهشگران واژه‌ها و جمله‌های مربوط به متغیر اصلی را استخراج کردند.
- ۳- پژوهشگران تلاش نمودند برای هر کدام از جمله‌های مهم استخراج شده، مفهوم خاصی ارائه نمایند.
- ۴- مرحله سوم برای هر کدام از توصیف‌های شرکت کنندگان تکرار گردید و سپس مفهوم فرموله شده را به درون دسته‌های خاص موضوعی مرتب گردید. در این مرحله با توجه به جمع بندی نتایج قبلی به تعداد ۵۵ کد مشخص گردید.
- ۵- در مرحله چهارم مفاهیم تدوین شده دوباره مطالعه گردید و بعد از آنالیز داده‌ها دو دسته تم (کد) موضوعی خصوصیات کودکان رهبر و عوامل تأثیر گذار کشف گردید که به عبارتی همان دو تم اولیه می‌باشند. تم‌های فرعی در مرحله ی بعد حاصل گردید:

۱. جاه طلبی و جلب توجه

۲. اعتمادبه‌نفس

۳. احساس مسئولیت

۴. توانایی برنامه ریزی

۵. خلاقیت

۶. پایداری در نظر

۷. تبعیت

۸. هم دلی

- ۶- در مرحله پنجم، ترکیبی از تمام دیدگاه‌های استنتاج شده به‌صورت یک توصیف جامع و کامل که شامل همه جزئیات پدیده تحت مطالعه بود، ارائه گردید.

۷- پژوهشگران به توصیف جامعی از پدیده را به یک توصیف واقعی و ضروری خلاصه نمودند.
۸- در مرحله پایانی، محققان به شرکت کنندگان در پژوهش به منظور تصریح کردن عقایدشان از یافته‌های پژوهش و موثق نمودن یافته‌ها ارجاع نمودند.

یافته‌ها

به‌طور کلی شرکت‌کنندگان در این پژوهش شامل ۶ معلم با تجربه و بادامنه سنی معلمین ۲۸ تا ۵۴ ساله و ۱۵ نفر دانش آموز پایه پنجم ابتدایی بودند. مشخصات افراد شرکت‌کننده در جدول ۴-۱ ارائه شده است:

جدول ۱: مشخصات شرکت کنندگان در پژوهش

Table 1

Characteristics of research participants

شماره no	سن age	جنسیت sex	تحصیلات education	سمت position	سابقه کار work experience
1	32	زن female	لیسانس BA	آموزگار primary school	8 سال 8 years
2	35	زن female	لیسانس BA	آموزگار primary school	6 سال
3	54	مرد male	فوق دیپلم Associate Degree	آموزگار primary school	35 سال 35 years
4	45	زن female	لیسانس BA	آموزگار primary teacher	25 سال 25 years
5	28	زن female	لیسانس BA	آموزگار primary school	6 سال 6 years
6	40	مرد male	لیسانس BA	مدیر-آموزگار Principal-teacher	24 سال 24 years
7	12	پسر boy	پنجم ابتدایی Grade 5	دانش‌آموز student	-

مفاهیم استنباط شده از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان درباره کودکان رهبر به‌صورت هشت جنبه: جاه طلبی و جلب توجه، اعتمادبه‌نفس، احساس مسئولیت، توانایی برنامه ریزی، خلاقیت، پایداری در نظر، تسلط طلبی و تابعیت از طرف دیگران و هم دلی هست. این مؤلفه‌ها همراه با نمونه‌ای از دیدگاه معلم‌های و دانش‌آموزان به شرح زیر که منتج از مراحل روش کلایزی هست ارائه می‌گردد:

اولین تم حاصل از تلفیق و تحلیل داده‌ها اینکه دانش‌آموزان رهبر سعی می‌کنند که خود را برتر از دیگران نشان داده و هدف این موضوع ایجاد جلب توجه در دیگران است، به این لحاظ این دو صفت با هم ارائه شده است. معلم اشاره دارد که این‌گونه دانش‌آموزان خودشان را باهوش تر و خلاق تر از سایر دانش‌آموزان می‌دانند. در بیشتر موارد خودشان را برتر از دیگران می‌دانند و مستمراً خواهان در اختیار گرفتن قدرت هستند. معلمی دیگر ابراز می‌دارد که آن‌ها خود را برتر از دیگران می‌دانند و فقط کارهای خود را می‌پسندند. کودکان رهبر سعی می‌کنند رفتار معلم را تقلید کرده و نسبت به سایر دانش‌آموزان همان حالتی که معلم در کلاس دارد را ایفا کنند. احساس خودبرتربینی دارند و دوست دارند موردتوجه همه قرار بگیرند. معلمی که سابقه کار در مدارس روستا و شهر را دارد اظهار می‌دارد که این‌گونه

کودکان با توجه به مناطق رفتار متفاوتی دارند مثلاً اکثر دانش‌آموزان رهبر در روستاها دلسوز تر و آماده کمک رسانی هستند ولی در مناطق شهر نشین حس رئیس بودن را دارند. اعتماد به نفس به‌عنوان دومین ویژگی کودکان رهبر بر اساس دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان هست. اعتماد به نفس واقعی از شناخت عمیق و همه‌جانبه ما نسبت به خود، محیط و دیگران هست. اعتماد به نفس به معنی پذیرش رفتارها و اندیشه‌های فردی تأیید شده هست. کودکان رهبر معمولاً اعتماد به نفس بالایی دارند و در بیشتر موارد خود را برتر از دیگران می‌دانند و دائم در پی گرفتن قدرت عمل از دیگران می‌باشند. دانش‌آموزان درباره اعتماد به نفس کودکان اظهار می‌کنند که حساس هستند و همیشه دوست دارند مثل اون‌ها باشند. دانش‌آموزان دیگر اکثراً کودکان رهبر را برتر از خود می‌بینند؛ مثلاً در هنگام کار گروهی بیشتر چشم‌ها و حرکات دانش‌آموزان متوجه و معطوف به کودک رهبر هست. نمونه‌هایی از نظرات معلم‌ها در باره این تم:

شرکت کننده شماره ۱: خیلی تاثیر گذار هستند و سایر دانش‌آموزان از اونا تبعیت می‌کنن.
 شرکت کننده شماره ۲: سعی می‌کنن از کودک رهبر پیروی کنن تا مورد توجه کودک رهبر باشن و این عمل باعث می‌شه کودک رهبر به رفتار خود چه مثبت چه منفی ادامه بده

احساس مسئولیت به‌عنوان سومین یافته این پژوهش درباره کودکان رهبر نشان می‌دهد که این کودکان دارای قدرت برنامه ریزی و تصمیم‌گیری می‌باشند و می‌توانند با دادن مسئولیت به سایر دانش‌آموزان و هدایت و رهبری و برنامه ریزی دقیق دانش‌آموزان را جهت رسیدن به اهداف یاری کند، از طرفی همدلی با دیگران نوعی مهارت مردمی محسوب می‌شود. تقریباً همه کودکان به نوعی به مسئولیت‌پذیر بودن کودکان رهبر اشاره می‌کنند. این مسئولیت‌پذیری با مشاهده این کودکان در موقعیت‌های عملی مشاهده می‌شود. این‌ها در فعالیت‌های حیاط مدرسه، پشت سر بچه‌ها هستند و اگر کودکی به خاطر بازی به زمین افتاد فوراً دست به کار می‌شوند و یا اگر در کلاس در فعالیت‌های گروهی نیازمند به کمک بود به بقیه دوستان خودشان در کارهایی مانند توضیح دادن درس به معلم و یا درست کردن وسیله‌ای به بقیه به ویژه بچه‌های ضعیف کمک می‌کنند. حتی دانش‌آموزی اظهار می‌کند: "چون مهربونه، مسئولیت‌پذیره، به معلم‌ها هم کمک می‌کنه".

نمونه پاسخ‌های ارایه شده دانش‌آموزان: ویژگی خاص کودک رهبر نسبت به شما چگونه است؟

دانش‌آموز شماره ۱: وقتی مثلاً یکی ما رو می زنه به کمک ما میاد.

دانش‌آموز شماره ۳: خوب برنامه ریزی می کنه.

دانش‌آموز شماره ۸: به همه کمک می کنه، کنجکاوه، مسئولیت پذیره.

دانش‌آموز شماره ۱۰: چون مهربونه، مسئولیت پذیره، به معلمها کمک می کنه.

توانایی برنامه ریزی کودکان رهبر اینکه این کودکان دارای واکنشی صحیح و منطقی هستند به هنگام دریافت یک هدف به برنامه ریزی می‌پردازند و با برنامه ای صحیح و دقیق کار را شروع می‌کنند؛ اینان مسئولانی موفق بوده و مجموعه تحت امرشان را می‌توانند عاقلانه رهبری کنند. یکی از معلمان چنین اظهار می‌دارد: "قدرت تشخیص و برنامه ریزی بالایی دارند و در بیشتر موارد کودکان رهبر از حس حسادت بیشتری برخوردارند". همچنین یکی از دانش‌آموزان گفت: "می‌لاد برنامه ریزیش خوب بود همه بچه ها رو بازی می داد".

نمونه های دیگری از پاسخ های دانش‌آموزان: ویژگی خاص کودک رهبر نسبت به شما چگونه است؟

دانش‌آموز شماره ۴: می‌لاد برنامه ریزیش خوب بود، همه بچه ها رو بازی می داد.

دانش‌آموز شماره ۶: اون میتونه یک تیمو اداره کنه بازیش خیلی خوبه.

خلاقیت به‌عنوان پنجمین تم کشف شده در مورد کودکان رهبر اینکه کودکان رهبر از سایر دانش‌آموزان خلاق ترند و خلاقیت را در زمینه های خاصی به نمایش می‌گذارند. معمولاً گفته می‌شود که این بچه ها در زمینه هایی به‌شدت خلاق هستند. طبق اظهارات دانش‌آموزان، بچه های رهبر در ارائه راه حل های جدید برای درس های مختلف همیشه در جایگاه اول می‌باشند و در بازی ها هم با ارائه شیوه های نوین، بقیه بچه ها را متوجه خودشان می‌نمایند. دانش‌آموزی اظهار می‌دارد: "خوب گروه بندی می کنه، کمکمون می کنه، هرچی خواستیم می کنه"

پایداری در نظر کودکان رهبر اینکه یک رهبر قدرتمند باید روی حرف و فکر خود ثبات و پایداری نشان دهد و زود تحت تأثیر نظرات و دیدگاه های مختلف قرار نگیرد؛ اما، این را نباید با کله شقی و لجاجت اشتباه گرفت که اشتباهی مهلک است. در عوض، یک رهبر موفق باید بتواند تصمیماتی منطقی و عقلانی و عاری از تعصب بگیرد. چنانچه دانش‌آموزی اظهار می‌دارد: "حسن زیاد به حرف دانش‌آموزان"

دیگر اهمیت نمی‌دهند و روی حرف خودش وا می‌ایستد". همچنین معلمی اظهار می‌دارد: "کودکان رهبر در اکثر موارد قدرت تصمیم‌گیری بالا داشته و رو حرف خودشون وا می‌ایستند، ولی در کلاس بعضی مواقع باعث برهم خوردن نظم آن می‌شن"

تسلط طلبی و تابعیت از طرف دیگران به‌عنوان هفتمین ویژگی کودکان رهبر تلقی می‌شود. این یافته نشان می‌دهد که کودک رهبر قبل از هر چیز باید خود را به **دانش‌آموزان** اثبات کند؛ یعنی آن‌ها بپذیرند که کار او کار خاصی است و از عهده‌ی هر کسی بر نمی‌آید. در این صورت **او را** قبول خواهند کرد و از او پیروی خواهند نمود. معلمی بیان می‌کند: "دانش‌آموزان دیگر اکثریت دوست دارند از کودک رهبر تبعیت کنن" و یا اینکه: "خیلی تأثیر گذار هستند و سایر دانش‌آموزان از اونا تبعیت می‌کنن". با توجه به مشاهده دانش‌آموزان در محیط مدرسه مشخص گردید که بازی دزد و پلیس در محیط مدرسه توسط اغلب دانش‌آموزان اجرا می‌گردد و دانش‌آموزان از کودک رهبر پیروی و تبعیت می‌کنند. نمونه‌هایی از نظرات معلم‌ها در باره این تم:

شرکت کننده شماره ۱: دانش‌آموزان سعی می‌کنند مانند اونها باشن تا به چشم بیایند.

شرکت کننده شماره ۲: بیشتر دانش‌آموزان زیر ۹ و ۱۰ سال از کودک رهبر **پیروی** می‌کنند.

شرکت کننده شماره ۳: اغلب دانش‌آموزان کم توقع از اونا **پیروی** می‌کنند و دنباله رو اونا هستن.

شرکت کننده ۴: دانش‌آموزان حرکات کودکان رهبر را زیر نظر دارند. در بعضی مواقع رفتار و موقعیت خود رو طبق خواسته‌ی کودکان رهبر تغییر میدن تا نظر کودکان رهبر رو جلب کنن.

شرکت کننده شماره ۵: دانش‌آموزان دیگه می‌خوان هم از نظر درسی و هم از نظر رفتاری مانند کودکان رهبر عمل کنن

شرکت کننده شماره ۶: اکثر کودکان رهبر از دوستان خود حرف شنوی دارند.

هم دلی به‌عنوان آخرین یافته پژوهش در مورد کودکان رهبر هست. همدلی در احساس و درک تجربیات احساسی دیگران است، بدون این که فرد، احساس خود را با آن‌ها یکی بداند. همدلی، به دیدگاه افراد وسعت می‌بخشد، افزون بر آن، رفتارهای فرد را به تعادل می‌رساند و همچون عامل تقویت وجدان انسان‌ها عمل می‌کند. همدلی، از افراط و تفریط جلوگیری می‌کند. دانش‌آموزان به همدلی و کمک‌رسانی کودکان رهبر و اداره کردن خوب بازی اشاره نمودند. اگر کودکان رهبر نتواند با پیروان خود همدلی کند و آن‌ها را در حل مشکلات یاری رساند به‌زودی پیروان خود را از دست خواهد داد. دانش‌آموزی اظهار می‌دارد: "محمد خوش اخلاقه، حرفهای بد نمی‌زنه، سرمونو گرم می‌کنه، وقتی باهش حرف می‌زنیم".

دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان در مورد اثر موجی کودکان رهبر بر روی سایر دانش‌آموزان دارای په تفاوت‌ها و شباهت‌هایی است؟

بعد از مصاحبه با دانش‌آموزان غیر رهبر و معلمان در مورد نوع بازی و ورزش، کتاب و فعالیت‌های هنری و ذهنی مورد علاقه آنها کودکان رهبر به ورزش والیبال و کاردستی و در بین بازی‌ها بازی دزد و پلیس علاقه زیادی نشان دادند که توسط یکی از کودکان رهبر طراحی شده و قوانینی را برای بازی مقرر کرده بود و از بین کتابهای درسی به ریاضیات و کتابهای غیر درسی بیشتر به کتابهای تخیلی علاقمند بودند و می‌توان این گونه نتیجه گرفت. کودکان رهبر به ورزش والیبال علاقه دارند در حالیکه کودکان عادی به ورزش فوتبال علاقمندی خود را اعلام نمودند علت علاقه مندی آنها به والیبال به این دلیل می‌تواند باشد که ورزش والیبال در فضای کوچکتری انجام می‌گیرد و نیاز به تحرک کمتری دارد اما در ورزش فوتبال این کودکان زیاد نمی‌توانند خود را نشان دهند بر رفتار و احساسات سایرین نفوذ کنند. همچنین این کودکان با توجه به اینکه به کتابهای تخیلی علاقه دارند و از بین فعالیت‌های هنری کاردستی را ترجیح دادند. نشان دهنده خلاقیت بالای آنها می‌باشد می‌توانند با استفاده از قدرت تخیل خود دست به ابداع ایده‌های جدید و بکر نموده و توجه سایر دانش‌آموزان را به خود جلب کنند.

با توجه به تم‌های به دست آمده از تجربه زیسته معلمان و دانش‌آموزان درباره نقش اثر موجی کودکان رهبر بر سایر دانش‌آموزان در محیط کلاس با مقایسه سولات مصاحبه می‌توان چنین بیان نمود که کودکان رهبر نمی‌توانند خود برترین باشند. این ویژگی کودک رهبر به دلیل داشتن اعتمادبه‌نفس بالای آنهاست، چون این کودکان خود را باور دارند و به توانایی‌های خود آگاه هستند باعث می‌شود تا کودک رهبر از نظر همسالان و همکلاسی‌های خود برتر تصور شود. در واقع پیروی نکردن یا تأثیر نپذیرفتن از همسالان رانمی‌توان خود برتر بینی تعبیر نمود چراکه شخص خود برتر بین نمی‌تواند در سایرین نفوذ کند و پیروان خود را به‌زودی از دست می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق حاضر نشان داد که هشت ویژگی جاه طلبی و جلب توجه، اعتمادبه‌نفس، احساس مسئولیت، توانایی برنامه‌ریزی، خلاقیت، پایداری در نظر، تسلط طلبی و تابعیت از طرف دیگران و هم‌دلی به‌عنوان ویژگی‌های دانش‌آموزان رهبر شناخته می‌شود. برو واک زکان، پرونجا و راسو^۱ (۲۰۱۲) در پژوهشی، ویژگی‌های اعتمادبه‌نفس، مسئول بودن، جذابیت و مراقبت از دیگران را به‌عنوان ویژگی‌های کودکان رهبر عنوان نمودند که با بخشی از یافته‌های این تحقیق هم‌راستا هست؛ اما نورث‌هاوس (۲۰۱۰) چهارده ویژگی برای افراد رهبر ارائه نمود که عبارت از برنامه‌ریزی و سازماندهی، حل مسئله،

شفافیت، اطلاع رسانی، نظارت، ایجاد انگیزه، مشاوره، شناخت، حمایت، مدیریت تعارض و گروه سازی، شبکه سازی، تفویض، توسعه و نظارت، و پاداش دادن هست. این ویژگی ها تقریباً با جنبه‌های احساس مسئولیت و توانایی برنامه ریزی این پژوهش هم راستا هست. هوگان و کرفی (۱۹۹۴) ویژگی های ذیل را برای کودکان رهبر عنوان نمودند: طراحی و سازماندهی، حل مسئله، شفافیت بخشی، اطلاع رسانی، هدایت دیگران، ایجاد انگیزه، مشورت، تشخیص، حمایت، مدیریت تعارض و ایجاد گروه، شبکه سازی، بحث، رشد و نصیحت و پاداش دادن هست. بالتاش^۱ (۲۰۰۱) اظهار می کند که یک رهبر فعال دارای ویژگی های درستیاری، دور نگری، امیدبخشی، عدالت، پشتیبانی کننده، رسایی در بیان، قابل اعتماد و احترام به عقاید دیگران، شنونده خوب، یادگیرنده از اشتباهات دیگران و دارای مهارت‌های ارتباطی قوی و مهارت‌های مدیریتی هست. هبر کن^۲ (۲۰۰۹) اظهار می دارد که یک رهبر نیازمند این است که دیگران را در آنچه می دانند، باور داشته و در مسائل مختلف مدرسه درگیر باشد که به عنوان یکی از صفات مطرح شده در این پژوهش با عنوان تابعیت از دیگران مطرح شده است.

در سؤال چه ویژگی بارز کودکان رهبر توجه شما را جلب می کند، معلمان به مسئولیت پذیری و به برنامه ریزی بالا، اعتماد به نفس و دانش آموزان به همدلی و کمک رسانی و اداره کردن خوب بازی اشاره نمودن دکه تا حدودی باهم همخوانی دارند. اعتماد به نفس یک احساس عاطفی و عشق و محبتی است که شخص بر اساس اهمیتی که برای خود قائل است نسبت به خود احساس می کند. این احساس ظریف و دقیق معمولاً از دوران کودکی آغاز می شود و تحت تأثیر تربیت، فرهنگ و جامعه تقویت می شود. پس از گذشت سال‌ها به یک احساس قوی و محکم مبدل می شود که تغییر آن بسیار دشوار خواهد بود. فرد دارای اعتماد به نفس، مسئولیت خود را با اطمینان کامل می پذیرد و از هرگونه ضعف و سستی دوری می جوید و تلاش می کند تا وظایف فردی، خانوادگی و اجتماعی خود را به نحو مطلوبی انجام دهد. به طور کلی با توجه به ویژگی های دانش آموزان رهبر که در این پژوهش معین گردید، یک سیمای کلی از همه این صفات قابل استنباط هست؛ یعنی اینکه کودکان رهبر با توجه اعتماد به نفس بالا به جاه طبیی و جلب توجه در بقیه - حتی در دیدگاه معلمان - می نمایند. اعتماد به نفس آن‌ها باعث ایجاد احساس مسئولیت، توانایی برنامه ریزی و خلاقیت می شود. تسلط طلبی حمایتی نیز از ویژگی‌های افراد دارای اعتماد به نفس بالا هست. همچنین به جهت اعتماد به نفس بالا، دانش آموزان رهبر سعی دارند از نظرت دیگران هم استفاده کنند و توانایی برخورداری از دیدگاه دیگران و حتی از همدلی را می توان به عنوان قدرت و توانمندی این دانش آموزان تلقی می نمود.

کودکان در سنین ابتدایی روحی لطیف و پاک داشته و از منطق ساده ای برای تجزیه تحلیل اطلاعات ارتباطی خود استفاده می کنند. بدین صورت که برای پیروی از یک فرد و اجرای دستورات او

یا باید از وی بترسند و یا اینکه طبق معیارهای خود به او مهر بورزند و یا مخلوط و معجونی از هر دو احساس را داشته باشند. رئیس‌ها مورد اول را بکار می‌برند اما پس از مدت کوتاهی که ترس پیرو فرومی ریزد دیگر دلیلی برای پیروی پیدا نمی‌کند چرا که نسبت به رئیس احساس مهرورزی ندارد. کودکان رهبر مورد دوم و گاهی نیز مورد سوم را انتخاب می‌کنند. آنها به دلیل نفوذ بر روان و انگیزش احساسات نیک و تاثیر در روح عدالت طلبدیگر دانش‌آموزان باعث پیروی و تبعیت آنها می‌گردند. اگر بتوان این گروه از کودکان را در همان سنین ابتدایی شناسایی کرده و مهارت‌های رهبری را در آنها پرورش داد، می‌شود امیدوار بود که جامعه فردا در حل مشکلات خود و سیر به تعالی موفق‌تر خواهد شد. کودکان رهبر که در حال حاضر در دبستان‌ها مشغول به تحصیلند سرمایه‌های عظیمی پیش چشم ما اما در واقع پنهان از دیدگان هستند. گنج‌های با ارزش و ناشناخته‌ای که روی نیمکت کلاس به انتظار کشف شدن نشسته‌اند...

یکی از مهم‌ترین محدودیت‌ها در مسیر این پژوهش، عدم آشنایی برخی دست‌اندرکاران آموزش و پرورش با عبارت کودک رهبر و اهمیت موضوع بود. در بررسی‌های کتابخانه‌ای مربوط به اسناد فارسی متاسفانه هیچ سابقه مستقلی یافت نشد و فقط برخی محققین بصورت جسته، گریخته اشاراتی به موضوع کرده‌اند که نشان می‌دهد تا کنون در داخل کشور تحقیق مدونی در ارتباط با کودکان رهبر انجام نیافته است. طوری که عبارت "کودکان رهبر دوره ابتدایی" در موتور جستجوی گوگل جستجو گردید و تنها ۳۰ نتیجه کمتر مرتبط در باره موضوع یافت گردید. شاید دلیل ناآشنایی بعضی متولیان امر با عبارت کودک رهبر، همین موضوع بوده باشد. این کودکان با اینکه سکان هدایت جامعه آینده را بدست خواهند گرفت امروز فراموش شده‌اند. یکی دیگر از محدودیت‌های اصلی این پژوهش که مبتلا به اکثر تحقیق‌های گذشته هم می‌باشد، عدم همکاری برخی کارکنان آموزش و پرورش با محققان بود.

برحسب یافته‌های پژوهش با توجه به این که کودکان عادی از کودکان رهبر با اشتیاق و تمایل قلبی پیروی می‌کنند و از آنها حرف شنوی دارند، می‌توان در امر آموزش و بخصوص پرورش از مهارت‌های آنان کمک گرفت. دانش‌آموزان عادی از کودکان رهبر بیشتر حرف شنوی دارند تا اولیاء و مربیان مدرسه و اگر به این فرایند به عنوان یک فرصت توجه شود این امکان وجود خواهد داشت که با طراحی یک پروسه مدون، امر آموزش و یا پرورش را از مسیر کانال اثر موجی کودک رهبر بر سایر دانش‌آموزان تعقیب کرد.

با توجه به اینکه در قسمت یافته‌ها - به ویژه در بخش دیدگاه‌های معلمان - به خصیصه خود برترینی در کودکان رهبر اشاره شده و این ویژگی طبق نتایج حاصله از تحقیقات پیشین و همچنین پژوهش حاضر با خصوصیات کودکان رهبر همخوانی ندارد، لازم است در مورد ابعاد مختلف شخصیتی کودکان

رهبر و بخصوص تفاوت آنها با کودکان ریاست طلب تحقیقات بیشتری انجام شود تا به جای هم اشتباه گرفته نشوند. همچنین ممکن است عدم همخوانی خصلت های رهبری با کودک رهبر گواه بر وجود یک رهبر پنهان باشد که پشت پرده رهبری می کند و دستورات خود را از طریق این رهبر ظاهری انتقال می دهند.

ابعاد اثر موجی کودکان رهبر بر سایر دانش آموزان، چنانکه تحقیق حاضر نشان می دهد، به نحو غیرمنتظره ای وسیع بوده و پیچیدگیهای زیادی دارد. یافته های تحقیق موید این حقیقت هستند که دانش آموزان به صورت غیر قابل باوری از کودک رهبر تاثیر می پذیرند به شکلی که حتی بازی های خود را منطبق بر سلاطین کودک رهبر انتخاب می کنند و نکته جالب این است که این کار را با شوق و تمایل انجام می دهند. بنابراین بیره نخواهد بود اگر ادعا کنیم که تاثیرات کودک رهبر بر سایر دانش آموزان ممکن است در همه طول عمر آنها دوام یابد اگر چه ارتباط فیزیکی آنها قطع شود. این درجه از اثرگذاری در شکل گیری شخصیت افراد نیاز به بررسی و توجه و مطالعات فراوان دارد تا ابعاد پنهانی شناسایی شده و در صورت امکان، کنترل و نظارت گردد.

منابع

References

- آریان پورکاشانی، عباس و آریان پورکاشانی، منوچهر (۱۳۸۵) **فرهنگ انگلیسی به فارسی**، چاپ ششم. تهران: انتشارات جهان یارانه، جلد اول.
- آقایوسفی، علیرضا (۱۳۸۸) **روانشناسی عمومی**، چاپ سوم. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- امامی سیگارودی، عبدالحسین؛ دهقان نیری، ناهید؛ رهنود، زهرا و نوری سعید، علی (۱۳۹۱) روش شناسی تحقیق کیفی: پدیدارشناسی. **مجله پرستاری و مامایی جامع نگر**. سال ۲۲، شماره ۶۸.
- پارسا، محمد (۱۳۸۳) **زمینه نوین روانشناسی**، چاپ بیستم، تهران: انتشارات بعثت.
- سیف، سوسن؛ کدیور، پروین؛ کرمی نوری، رضا و لطف آبادی، حسین (۱۳۸۵) **روانشناسی رشد**، تهران: سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها.
- شریفی، اعظم؛ کمالی، محمد و چابک، علی (۱۳۹۳) **افرادنیازهای اجتماعی فلج مغزی**. **مجله علمی پژوهشی توانبخشی**، دوره هشتم، شماره ۲، تابستان.
- گلشن فومنی، محمدرسول (۱۳۸۹) **پویایی گروهی و اندازه گیری پویایی های گروه**. تهران: انتشارات پژوهش.
- رابینز، استیفن پی. (۱۳۸۹) **رفتار سازمانی**. ترجمه علی پارسیان و محمد اعرابی. تهران: انتشارات رسام.
- نیک بخت، اکرم؛ سیادت، سیدعلی؛ هویدا، رضا و مقدم، اعظم (۱۳۸۹) رابطه بین مدیریت دانش با سبک های رهبری مدیران گروه های آموزشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. **مدیریت اطلاعات سلامت**. تابستان ۱۳۸۹، دوره ۷، شماره ۲، پیاپی ۱۴.
- Albritton M. D., Oswald S. L., & Anderson J. S. (2008). Leadership Quality and Follower Affect: a Study of U.S. Presidential Candidates, *Journal of Leadership Studies*. University of Phoenix, 1(4), 7-24.

- Aryanpur, A., & Aryanpur, M. (2006). English to Persian Dictionary, sixth edition, Tehran: Jahan Yaraneh Publication (Vol. 1). [In Persian]
- Aghayousefi, A. R., (2009). *General Psychology*, Third Edition, Tehran: PNU Publication. [In Persian]
- Baltas, A., (2001). *Teamwork and Leadership*, Remzi Bookshop, Istanbul: Middlebrooks AE.
- Black, B., & Hazen, N. L., (1990). Social status and patterns of communication in acquainted and unacquainted preschool children. *Developmental Psychology*, 26.
- Borovac Zekan, S., Peronja, I., & Russo, A., (2012). Linking theory with practice: Students perceptions of leaders and leadership characteristics. The First International Conference on Leadership, Technology and Innovation Management. *Journal of Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 41: 237-242.
- Emami Sigaroudi, A., Dehghan Naieri, N., Rahnavard, Z., & Noori S. A., (2012). Qualitative Research Methodology: Phenomenology. *Holistic Nursing and Midwifery*, 22, (68). [In Persian]
- Parsa, M., (2004). *The new field of psychology*, (20th ed.), Tehran: Besat Press. [In Persian]
- Seif, S., Kadivar, P., Karami noori, R., & Lotfabadi, H., (2006). *Developmental Psychology*. Tehran: Organization of Studies and Development of Social Sciences Textbooks for Universities. [In Persian]
- Sharifi, A., Kamali, M., & Chabok, A., (2014). Social needs of people with cerebral palsy, *Journal of Rehabilitation*, 8(2). [In Persian]
- Goethals, G. R., & Sorenson, G. J., (2007). *The quest for a general theory of leadership*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.
- Golshan Foomani, M. R., (2012). *Group dynamics and measures of the dynamics of the group*. Tehran: Pazhuhesh Press. [In Persian]
- Haber, P., (2012). Perceptions of Leadership: An Examination of College Students' Understandings of the Concept of Leadership. *Journal of Leadership Education*, 11 (2).
- Haberkorn J. T., (2009). Implicit Leader Development: The Mentor Role as Prefatory Leadership Context. *The Journal of Leadership Studies*, 2(4).
- Hogan, R., Curphy, G. J., & Hogan, J. (1994). What we know about leadership: Effectiveness and personality. *American Psychologist Association*, 49(6).
- Komives, S. R., Dugan, J. P., Owen, J. E., Slack, C., & Wagner, W. (Eds.). (2011). *Handbook for student leadership development* (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Retrieved June 20, 2011 from <http://www.qualres.org/HomeLinc-3684.html>
- Northouse, P. G. (2007). *Leadership: Theory and practice*, (4th ed.), Thousand Oaks, CA: Sage.

- Robbins, S. P. (2012). *Organizational Behavior* (A. Parsian & M. Arabia, Trans.). Tehran: Rassam. [In Persian]
- Nikbakht, A., Siadat, S. A., Hoveyda, R., & Moghadam, A., (2008). *The relationship between knowledge management and leadership styles of department heads from the viewpoint of faculty members of Isfahan Medical Science. University*. Health Information Management, Summer Medical sciences, 7(2) 14. [In Persian]